

Kapje met kapkern en/of Coiffe Lyonnaise.

Coiffe (F), Häubchen (D), Headcap (E), Kapje (NI).

In “Kneep en binding, een terminologie voor de beschrijving van de constructies van oude boekbanden” samengesteld door W.K. Gnirrep, J.P. Gumbert, J.A. Szirmai, wordt het kapje omschreven als; “De omgezette rand van de rugbekleding die over het kapitaal heen is gebogen”.

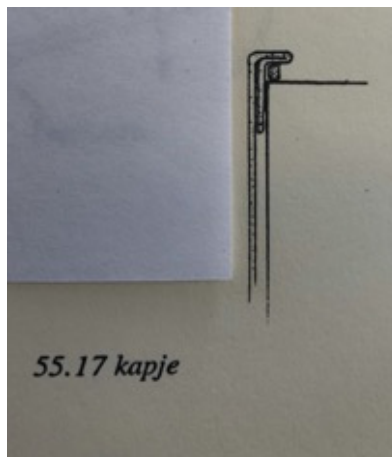

Foto van item 55.17 uit “Kneep en binding”.

De tekening volgend van links naar rechts;
de rugbekleding met omgezette rand, het kapitaalbandje, het boekblok.

Bovenvermelde schrijvers maken een onderscheid tussen een “gewoon” kapje, een kapje met een kapkern en een gestuikt kapje (naar achter omgezette rand, vooral gebruikt bij perkamenten banden), doch een Coiffe Lyonnaise wordt niet vermeld.

Dit laatste is in het merendeel van de boeken over boekbinden, boekrestauraties en boekterminologieën het geval.

Wel besteedt ieder naslagwerk aandacht aan “het kapje” en wordt het belang ervan aangeduid met “un livre est bien ou mal coiffé” (Nouveau manuel complet du relieur par M. Seb. Lenormand, Paris 1840) of worden er acht A4 bladzijden gewijd aan het vormen van het perfecte kapje (La reliure, technique et rigueur, Jacqueline Liekens, Dijon 2010).

Hierbij enkele beschrijvingen die we wel vonden van een Coiffe Lyonnaise;

Jules Lemale heeft het in zijn “Manuel du Relieur, Paris 1927”over;

Coiffe Lyonnaise:

Genre de coiffe que l’on fait aux volumes couverts en peau et qui ne sont ni tranchefilés ni cométés.

Hier wordt duidelijk gesteld dat het boekblok waarop een Coiffe Lyonnaise gemaakt zal worden, geen kapitaalbanden heeft.

Op het World Wide Web is het een beetje zoeken om meer over een Coiffe Lyonnaise te vinden.

<http://titivillus.over-blog.com>

La Coiffe Lyonnaise est une coiffe comportant deux bourrelets superposés réalisés en interposant une ficelle sous le matériau de couverture et sans tranchefile.

Uit bovenstaande beschrijving blijkt dat er een verschil dient gemaakt tussen een “enkelvoudig” en een “dubbele” Coiffe Lyonnaise.

Men bedoeld hier dat een kapitaalbandje geïmmiteerd wordt door in de inslag een touw te leggen ter breedte van de rug en dat perfect “op” het boekblok ligt, waarbovenop dan het eigenlijke kapje wordt gevormd (zie Restauratie 1 en 2).

Ook hier wordt weer duidelijk aangegeven dat het boekblok geen kapitaalbanden heeft.

Emile Bosquet geeft in zijn “Traité théorique et pratique de l’art du relieur, Paris 1890” de volgende beschrijving;

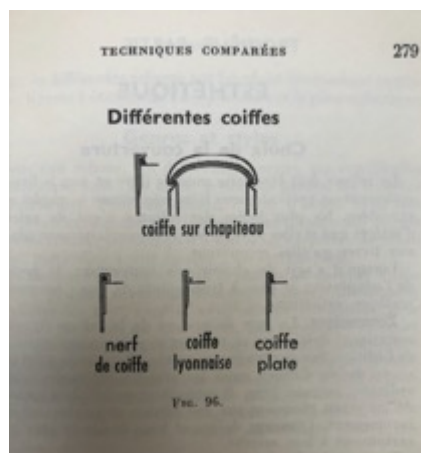
Coiffe Lyonnaise:

Nom que l’on donne à un genre de coiffe formée au moyen d’une petite corde, que l’on place sous la peau en couvrant le volume, auquel dans ce but on n’a pas placé de trancheville, on le nomme Coiffe Lyonnaise.

De beschrijving hierboven heeft het over een kapje waarin een stukje koord een opdikking geeft. Deze opdikking heeft de breedte van de rug en ligt “op” het boekblok. Boven de opdikking blijft er nog een stukje bekleed ruggebord zichtbaar, een duidelijk verschil met een dubbel Coiffe Lyonnaise. Doch ook hier wordt benadrukt dat het boekblok geen kapitaalbanden heeft.

Léon Laffargue geeft in zijn “Reliure cartonnage et dorure, outillage et technique de l’amateur” uitgegeven bij H. Morin in Parijs (niet gedateerd) wel een beschrijving hoe een Coiffe Lyonnaise dient gemaakt.

Van bladzijde 170 tot en met 179 doet hij uitvoerig uit de doeken hoe hij een Coiffe Lyonnaise maakt zonder een koord te gebruiken om de nodige opdikking te verkrijgen.

Uit Léon Laffargue zijn “Reliure cartonnage et dorure, outillage et technique de l’amateur”.

Ik heb geen echt sluitende verklaring gevonden van wat de perfecte Coiffe Lyonnaise nu eigenlijk dient te zijn, hoe ze dient opgebouwd of wanneer ze voor het eerst gebruikt werd.

Vandaar het volgende;

In ons atelier kregen we doorheen de jaren te maken met kapjes met kapkern en/of Coiffe Lyonnaise op banden uit verschillende eeuwen.

Bij de oudste banden, 17^e en 18^e eeuw, bestond het kapje met kapkern meestal uit een stuk touw dat de dikte had van de oversteek van het plat minus de dikte van het leder en dat in de lederinslag aan kop en staart was geplakt.

Op deze manier waren de kop en staart beter bestand tegen de “foute” manipulatie.

Een voorbeeld van een inslag waarin een touw werd geplakt.

Bij banden uit de eerste helft van de 19^e eeuw werd er ipv touw een reepje karton gebruikt om het kapje met kapkern te vormen.

Een voorbeeld van een inslag waarin een stukje karton is verwerkt.

In beide gevallen bestond het kapje met kapkern slechts uit een opdikking van de inslag over de volledige breedte van de rug en vormde deze dikte het kapje, dus helemaal volgens de bevindingen van W.K. Gnirrep, J.P. Gumbert, J.A. Szirmai.

In de 19^e en 20^e eeuw werden er als opvulling dun touw of een reepje leder gebruikt. Deze materialen waren dunner dan de oversteek van de platten en op deze manier was het mogelijk om op de vrijgekomen ruimte een extra kapje te vormen. Vanaf hier kunnen we spreken over een echt “kapje”, een Coiffe Lyonnaise.

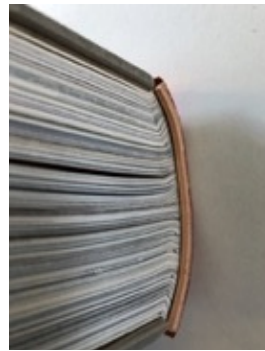
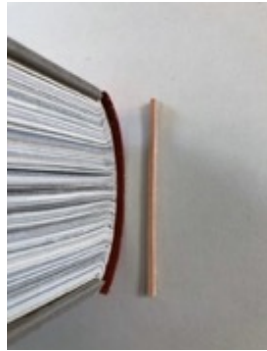
Werden de eerste van deze soort kapjes in Lyon gemaakt, nergens kon ik hier uitsluitel over vinden.

Hoe wordt een Coiffe Lyonnaise gemaakt?

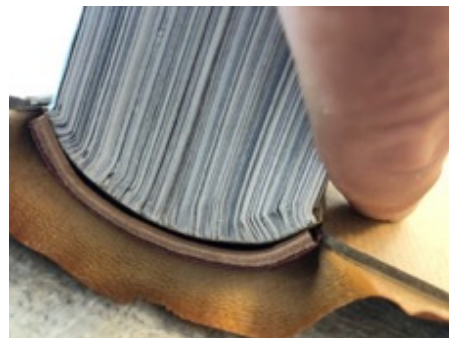
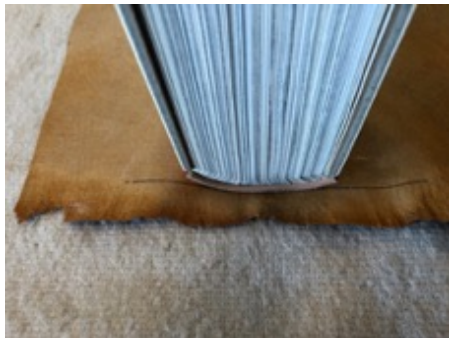
Om hierop een antwoord te geven, is het best eerst een beschrijving te geven hoe een “gewoon” kapje gemaakt wordt.

- Teken de inslagen (breedte van de rug + hoogte inslag) af op de vleeszijde van het leder en schalm deze tot op 0.
- Schraap het leder op de rug dunner over dezelfde oppervlakte als de inslag.
- Smeer het leder meerdere keren in met tarwebloemlijm.
- Maak de inslagen aan kop en staart, trek een halvemaanvorm uit de rug en fixeer deze.
- Werk verder aan de bekleding, maar let erop de halvemaanvormen net buiten de rand van je werktafel te houden!
- Werk de inslagen van de platten af, maar hou tijdens deze werken de uitgetrokken halvemaanvorm vochtig.
- Fixeer met behulp van een vlasdraad het leder in de kapkneepjes.
- Trek de vlasdraad strak in de kapkneepjes en hou deze strak op de rug, let hierbij op geen markeringen in het leder op de rug te maken.
- Masseer met het vouwbeen de halvemaanvorm voorzichtig naar voren.
- Buig een strook plexi strak over de rug, gelijk aan de buitenste rand van de platten en wrijf de halvemaanvorm weer naar achteren het vouwbeen steunend op de strook plexi. Dit kan je vergemakkelijken door de halvemaanvorm een beetje te bevochtigen.
- Controleer of de halvemaanvorm vanuit het midden naar links en rechts dezelfde vorm heeft, corrigeer indien nodig.
- Plaats de platten weer correct op de kneep.
- Zet het boek nu op de goot en plaats een spiegeltje op het kapje steunend op de platranden.
- Controleer of het spiegeltje perfect op de halvemaanrand ligt (waar licht tussen leder en spiegeltje komt sluit het leder niet goed aan), corrigeer waar nodig. Dit kan je doen door het leder op de rug met je duim wat omhoog te schuiven en vervolgens met je vouwbeen (let op geen markeringen te maken in het leder) strak afwerken.
- Trek de draad weer in de kapkneepjes en werk deze kneepjes zo strak als mogelijk aan. Dit zowel met de draad als met het vouwbeen, bij chrome gelooide leders met een lauwwarme gladkolf.
- Plaats de platten weer correct op de kneep.
- Controleer de kapkneepjes opnieuw en corrigeer indien nodig.
- Trek een draad door de 4 kapkneepjes en knoop deze op kop – of staartsnede zo strak als mogelijk.
- Plaats op beide kapjes een spiegeltje en verbind deze met een rekker.
- Laat minstens 4 uur drogen en masseer de rug open.

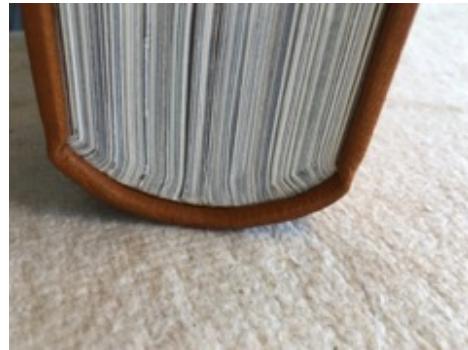
Dit is de beschrijving om een kapje te maken bij een boek dat een kapitaalband heeft. Wanneer een kapje met kapkern gemaakt wordt, kan de in te leggen strook op het ruggebord geplakt worden, dit vergemakkelijkt het werk. Zelf gebruiken we leder als kern omdat dit materiaal flexibel blijft en niet, zoals karton, gaat splitten.

Lederen strookje op de binnenzijde van het ruggebord geplakt.

*Inslag is aangetekend, geschalmd en ingelijmd.
Het leder wordt tussen boekblok en lederen strookje geschoven.*

Modeleren van kapje.

Modeleren van de kapkneepjes.

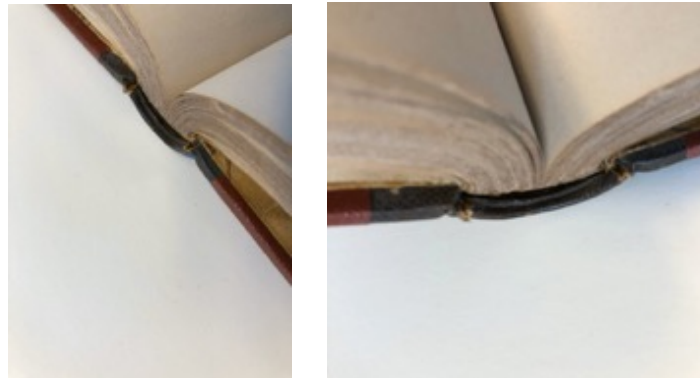

Het eindresultaat.

Bij een Coiffe Lyonnaise moet bij het inslagen van het leder een touwtje of een reepje leder gelegd worden.

Restauratie 1;

Het betreft hier een rebacking met aan de staart nog een originele inslag.
Aan de kop maakten we een nieuwe Coiffe Lyonnaise naar voorbeeld van dit aan de staart.

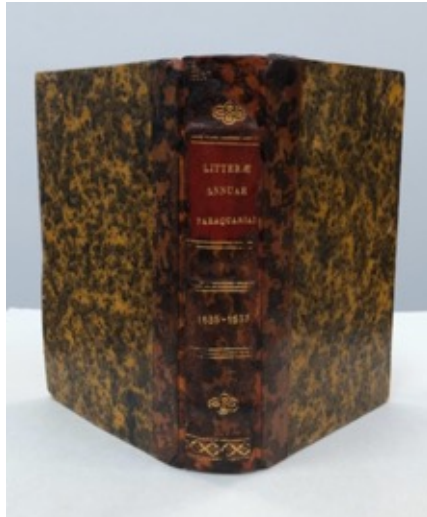
Het originele Coiffe Lyonnaise aan de staart.

Net zoals aan de staart gebruikten we een stukje rond leder als opdikking.

Op deze manier krijgen we een "dubbel" kapje zoals beschreven in de blog van Titivillus.

Het eindresultaat van de rebacking.

Restauratie 2;

Het betreft hier eenzelfde restauratie als beschreven in "Restauratie 1", maar hier is de opdikking een stukje touw in plaats van een stukje rond leder.

Het originele Coiffe Lyonnaise aan de kop.

Het stukje touw als opdikking.

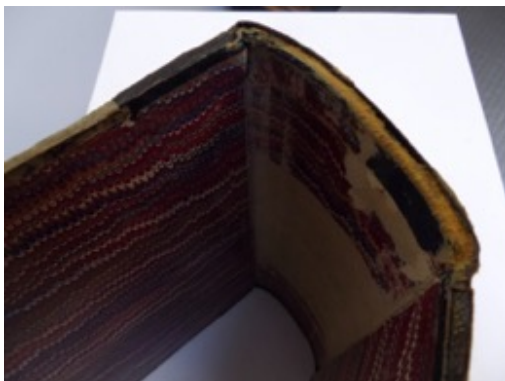
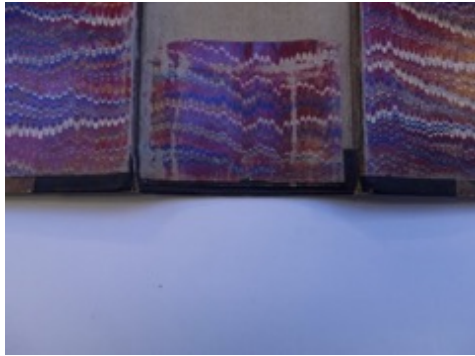

Het eindresultaat van de rebacking.

Restauratie 3;

Bij deze rebacking waren alle materialen nog aanwezig en konden behouden blijven.
Het betreft hier een Coiffe Lyonnaise zoals beschreven door Emile Bosquet.

Het eindresultaat met de goed zichtbare dunne rand boven de opdikking.

Misschien is het handig een onderscheid te maken tussen een “kapje met kapkern” en een “Coiffe Lyonnaise”.

In het eerste geval is het kapje de som van de opvulling van de oversteek plus de dikte van het leder van de inslag. Deze som mag nooit meer zijn dan de totale oversteek.

Van een Coiffe Lyonnaise spreken we wanneer er boven de opdikking, welke gelijk op het boekblok ligt, nog een stukje leder zichtbaar is of wanneer er boven de opdikking, welke gelijk op het boekblok ligt, een kapje gevormd is, het zogenaamde “enkelvoudige” of “dubbele” Coiffe Lyonnaise.

Indien we van bovenstaande uitgaan, bestaat de mogelijkheid dat er, bij een eventuele heruitgave van “De terminologie voor de beschrijving van de constructies van oude boekbanden” samengesteld door W.K. Gnirrep, J.P. Gumbert, J.A. Szirmai, het volgende overwogen wordt; “Een gewoon kapje, een kapje met een kapkern, een gestuikt kapje en een Coiffe Lyonnaise”.

Jan Camps

Geraadpleegde werken;

La Reliure.

Mme Wolf – Lefranc, Ch. Vermuyse.

Editions J.-B. Ballière. Paris 1973.

Nouveau manuel complet du Relieur.

M. Séb. Lenormand.

Paris, Encyclopédique de Roret 1840.

Manuel du Relieur.

J. Lemale. Paris 1927.

Traité théorique et pratique de l’art du relieur.

Emile Bosquet. Paris 1890.

Kneep en binding, een terminologie voor de beschrijving van de constructies van oude boekbanden

Samengesteld door W.K. Gnirrep, J.P. Gumbert, J.A. Szirmai.

Den Haag 1997.

La reliure, technique et rigueur.

Jacqueline Liekens. Dijon 2010.

www.artnouveau-net.eu

restaurationlivreatroo.blogspot.com